

TİTUS LİVİUS

GN. MANLİUS'UN GALAT SEFERİ*

Çev. Mehmet Ali KAYA

XII

Yalnızca aynı yaz mevsiminde değil, konsul M.Fulvius'un Aetolia'da bu eylemleri yaptığı hemen hemen aynı günlerde konsul Gn.Manlius da Gallo-Graecia'da savaşmaktaydı. Şimdi bu savaşı anlatmaya başlayacağım.

Konsul bahar başında Efes'e geldi.¹ L.Scipio'dan askeri birlikleri teslim aldıktan ve ordusunu dinsel arıtmadan geçirdikten sonra, onlara bir nutuk çekti; askerleri tek bir çarpışmayla Antiokhos'un üstesinden geldikleri için, bu nutukta onların cesaretine övgü üstüne övgü yağdırdı. Galatlar ile savaşa tutuşmaları için onları yüreklendirdi. Bu Galatlar yardımcı kuvvetler vererek Antiokhos'u desteklemişlerdi. Üstelik öyle alt edilmesi güç bir doğaları vardı ki, onların gücü kırılmadığı sürece, Antiokhos'un Toros sıra dağlarının ötesine atılması asla gerçekleşemedi. Kendisi hakkında da yalansız ve ölçülü birkaç söz söyledi.

Antiokhos'un adamlarının bir kısmını Galatların oluşturduğuna inanarak sevinen askerler, tam bir uyum içinde konsülü dinlediler. Kralın üstesinden gelince, Galatların askeri güçleri tek başına kendiliğinden asla hareket gücüne sahip olamayacaklardı. Konsul, yöreleri ve insanlarını iyi tanıyan Eumenes'in, üstelik Galatların gücünün kırılması kendisini ilgilendirdiği halde uygun olmayan bir zamanda- o zaman Roma'da iduzakta olduğuna inanıyordu. Bu yüzden onun kardeşi Attalus'u Bergama'dan çağırdı, onu kendisiyle birlikte savaşa katılması için cesaretlendirdi. Attalus da kendi yardımını ve kendisine bağlı olanların yardımını vaad edince, onu hazırlıklarını tamamlaması için yurduna gönderdi. Bir kaç gün sonra bin yaya ve beşyüz atının başında olan Attalus, Efes'ten hareket etmiş olan konsul ile Manisa dolaylarında karşılaştı. Kardeşi Atheneus'a diğer askeri birliklerle arkadan gelmesini buyurmuştu ve Bergama kentinin korumasını kardeşine ve krallığına sadık olduğunu sandığı kişilerin eline bırakmıştı. Konsul, genç Attalus'u uzun uzun övdükten sonra bütün askeri güçleriyle birlikte Maender (Büyük Menderes) yakınlarına

---

*. Titus Livius'un (doğ. M.Ö.59-öl. M.S.17) "Ab Urbe Condita" adlı eserinin XXXVIII. Kitabından (cap.xii-xxvii) Araş.Gör. Mehmet Ali Kaya tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Çeviri için Loeb Classical Library'nin kullandığı Latince metin izlenmiştir.

1. M.Ö. 189 yılında

gelip orada ordugâh kurdu; çünkü sığ bir yerden ırmağı geçme olasılığı bulunmadığından orduyu karşıya geçirmek için gemilerin bir araya getirilmesi gerekti. Maender ırmağını geçtikten sonra Hiera Kome yakınına geldiler.

XIII

Burada Apollan'a adanmış kutsal bir yer ve kehanet ocağı var; kehanet ocağının kahinlerinin uyumlu dizelerle geleceği bildirdikleri söylenir. Buradan ikinci yürüyüşle Harpasus ırmağı dolaylarına geldiler. Konsulden, kısa süre önce kendilerinden baş kaldırarak ayrılmış bulunan kaleyi ister otorite ister silâh zoruyla eski konumuna dönmeye zorlamasını dilemek için, Alabanda'lılar (Araphisar) tarafından gönderilen elçiler buraya geldiler. Aynı yere Eumenes ile Attalus'un kardeşi olan Atheneus, Giritli Leusus ve Makedonya'lı Korragus ile birlikte geldi; onlar, karışık ırklardan oluşmuş bin yaya ve üç yüz atlıyı yanlarında getirdiler. Konsul orta büyüklükte birliğin başında askerî tribununu göndererek kaleyi güç yoluyla ele geçirdi. Aldığı kaleyi Alabanda'lılara geri verdi. Kendisi de yoldan hiç ayrılmadan ilerleyip Maeander ırmağı üzerindeki Antiokhia yakınında ordugâh kurdu. Bu ırmağın kaynakları Kelaenae'dan (Dinar) doğar. Kelaenae bir zamanlar Phrygia'nın başkenti idi. Buradan eski Kelaenae'ye çok uzak olmayan bir yere göç edilmiş, yeni kente kral Seleukus'un kız kardeşi Apama'dan dolayı Apamea adı verilmiştir. Maeander'in kaynaklarından pek uzak olmayan bir yerden çıkan Marsyas ırmağı da Maeander'e dökülür ve şöyle bir öyküsü vardır; Kelaenae'da Marsyas, Apollan ile flüt çalma üzerine yarışmış. Maeander Kelaenae'nin en yüksek tepesinden doğar, kentin ortasından akarak önce Karia sonra İonia içinden geçip Priene (Güllübahçe) ve Milet arasında kalan denizin körfezine dökülür. Antiokhos'un oğlu Seleukos, Scipio ile yapılan antlaşma gereğince orduya hububat sağlamak için, Antiokhia yakınındaki konsülün ordugâhına geldi. Attalus'un yardımcı birlikleri yüzünden bir anlaşmazlık çıktı. Çünkü Seleukos, Antiokhos'un yalnızca Roma'lı askerlere hububat vermek için antlaşma yapmış olduğunu söylüyordu. Bu anlaşmazlığa da konsülün kararlılığı son verdi; o, bir tribün atayarak çıkardığı buyruktada, Attalus'un yardımcı birlikleri payına düşeni almadan, hiçbir Roma'lı askerinin hububat almamasını bildirdi. Buradan Gordiutikhos denilen yere doğru ilerlediler. Bu yerden üç günlük yürüyüşle Tabae dolaylarına vardılar. Kentin yerleşim yeri Pisidia topraklarının, Pamphylia denizine bakan kesimindedir. Gücü bozulmamış bu bölgenin insanları savaş için atılgandırlar. Bu zamanda da atlı birlikleri, Roma yürüyüş koluna bir saldırı düzenledi ve şiddeti az olmayan ilk akın, Roma yürüyüş koluna korku saldı. Sonra onların gerek sayıca gerek cesaret bakımından kendilerine denk olmadıkları anlaşılınca, kentlerine

çekilip hatalarının bağışlanmasını dileyerek, kenti teslim etmeye hazır olduklarını söylediler. Konsul, onlara yirmibeş talent ve onbin medimnium buğday vermelerini buyurdu. Teslim olma istekleri bu koşullarda kabul edildi.

XIV

Üçüncü gün buradan Causus ırmağı yakınlarına geldiler. Buradan Eriza kentine yürüdüler ve kenti ilk saldırıyla ele geçirdiler. İndus (Dalaman) ırmağına kuş bakışı duran Thabusium kalesi yakınına geldiler. Bu ırmak adını filden düşen bir İndus'lu dolayısıyla almıştır. Kibyra'ya çok yaklaşmalarına karşın, bu kentin her yönden güvensiz ve kaba tiranı Moagetis'ten hiç bir elçiler kurulu gelmiyordu. Konsul onun niyetini anlamak için, önce dörtbin yaya ve beşyüz atlının başında G. Helvius'u gönderdi. Tam sınırı geçmek üzere olan bu yürüyüş kolu, tiranın emirleri yerine getirmeye hazır olduğu haberini getiren elçileriyle karşılaştılar. Elçiler Helvius'tan topraklarına barış içinde girmesini, askerlerinin tarlalarını yağmalamasına engel olmasını dilediler ve ona altın çelenk içinde onbeş talent verdiler. Helvius onların bütün topraklarını yağmalamadan koruyacağına söz verdikten sonra, elçilerin konsule gitmelerini emretti. Aynı şeyleri aktaran elçilere, konsul şu karlığı verdi: "Biz Romalılar, bize karşı tiranın iyi niyetinden hiç bir iz görmedik, üstelik bizzat kendisinin böyle bir kişi olduğu herkesce çok iyi biliniyor. Bu yüzden o, bizimle dost olmayı düşüneneğine daha çok bizden alacağı cezayı düşünsün". Bu konuşma üzerine korkuya kapılan elçiler konsülün çelengi kabul etmesini, tiranın gelmesine, konuşmasına ve kendisini savunmasına fırsat tanınması dışında hiçbir şey dilemediler. Konsul izin verdi. Ertesi gün tiran ordugâha geldi. Giysisi ve refakatçıları bakımından dışardan görünümü neredeyse orta zenginlikte özel bir kişiye denk, konuşması ise mütevazî olmakla birlikte çelişkiliydi. Kendi durumunu küçümseyip, egemeni olduğu kentlerin de yoksulluğundan yakındı. Oysa Kibyra ile birlikte Sylleum ve yerlilerin Limne dedikleri kent ona bağlıydı. Bunlardan, bizzat kendi kentini ve kendisine bağlı olan kentleri soyarak yirmi beş talent toplamayı başaracağına- o da belki- söz verdi. Konsul şöyle yanıtladı onu: "Ne yazık ki böylesi alaycı tutumunu daha fazla sürdüremeyeceksin. Gönderdiğin elçiler aracılığıyla bir kez daha bizi aptal yerine koymak isterken yaptığın utanmazlığı yine aynı şekilde sürdürüyorsun. Demek yirmi beş talent krallığının hazinesini tamtakır edecek? Öyleyse üç gün içinde beş yüz talent sayma da, bak o zaman topraklarının yağmalanışına, kentinin kuşatılışına". Tiran bu uyarından çok korkmasına karşın yoksulluk numarasını da inatla sürdürmekten geri kalmadı. Ne var ki yavaş yavaş küçülerek zavallı bir hâl aldı; kâh şaka yolu kâh konuşarak, yalvarıp yakararak ve yalandan göz yaşları dökerek miktarı

yüz talente düşürdü. Buna ek olarak on bin *medimnium*² buğday verecekti. Bütün bunların tamamlanması altı gün içinde gerçekleşti.

xv

Ordu Kibyra'dan hareket ederek, Sinda'luların toprakları içinden geçip Kaulares ırmağını aştıktan sonra ordugâhını kurdu. Ertesi gün Karalitis bataklığının ötesine bir yürüyüş kolu gönderildi. Onlar Madamprum yakınlarında üslendiler. Buradan ilerlemeye başladıklarında, en yakındaki Lagus'dan, kentin yerlileri korkarak kaçtılar. İçinde insanı olmayan ve her şeyin bolluğu ile dolup taşan kenti yakıp yıktılar. Buradan Lysis ırmağının kaynaklarına doğru geldiler ve ertesi gün de Kabulatus ırmağı dolaylarına vardılar. Bu zamanda Termessus'lular, (Güllük)İsionda'luların (Kışlar) kentlerini ele geçirdikten sonra kalelerini kuşatmışlardı. Kuşatılmış olanlar, bekleyecekleri başka bir yardım ümidi olmadığı için, yardım istesinler diye konsule elçilerini gönderdiler. Elçiler, karıları ve çocuklarıyla birlikte kalede kapatılmış olduklarını, her gün ya kılıçla ya da açlıkla gelecek ölümü beklediklerini söyleyince, Pamphylia'ya geri dönmeye istekli olan konsule fırsat doğmuş oldu. Konsul, İsionda'ya ilerleyerek onları kuşatmada kurtardıktan sonra Termessus'un barış ortamını elli talent karşılığında bağışladı. Aspendus (Belkıs) ve Pamphylia'nın diğer halklarının da aynı koşulla barış ortamına dokunmadı. Pamphylia'dan geri dönerek ilk gün Tauros ırmağı dolaylarına, ikinci gün yerlilerin Kome dedikleri Khylines yakınlarına ordugâhını kurdu. Buradan ayrıldıktan sonra, sürekli yürüyerek Kormasa yöresine geldi. Buraya en yakın kent Dorsa idi; yerlilerinin korkarak boşalttıkları bu kenti her türlü şeyin bolluğu ile dolu buldu. Bataklık boyunca ilerlerken, Lysonae'den kenti ona teslim etmek için elçiler geldiler. Buradan zengin ve her türlü meyve bakımından verimli olan Sagalassus (Ağlasun) topraklarına doğru geldiler. Burada oturan Pisidia'lular, bu bölgenin en üstün savaşılarıydılar. Bu durumun yanısıra toprağın verimliliği, insanların çokluğu, birkaç kent arasında yalnız bu kentin tahkimli konumu onlara cesaret verdi. Sınıra yaklaştığında kendisini karşılamaya gelen hiç bir elçiler kurulu olmadığından, konsul onların topraklarının yağmalanması için adamlarını gönderdi. Sonunda dirençlerini kırarak herşeylerinin alınıp götürüldüğünü gördükleri zaman, anlaşmak üzere elçilerini gönderdiler; elli talent, yirmi medimnium buğday ve yirmi bin medimnium arpa karşılığında barış istediler. Konsul, buradan Rhotrinos

2. Altı Roma *Modium*'u (1 *modium*= 1/4 kile) kapasitesinde olan, bir Yunan buğday ölçüsü birimi; bir buçuk kile.

dolaylarına ilerleyerek, Akoridos Kome adıyla çağrılan köyün yakınlarına doğru ordugâh kurdu. Ertesi gün Seleucos, Apamea'dan oraya geldi. Buradan hasta adamlarını ve yararsız yüklerini Apameia'ya geri gönderip, Seleukos'tan yol gösterici kılavuzlar alarak o gün Metropolis (Tatarlı) yöresine geldi. Ertesi gün Phrygia'daki Dyniae'ya hareket etti. Oradan Synnada'ya (Şuhut) geldi, çevresindeki bütün kentler korku yüzünden boşaltıldılar. Onların ganimetlerini taşıyan ağır yürüyüş kolu, bütün gün güçlkle beş bin adım yürüyerek, yerlilerin "Eski" dedikleri Beudus'a geldi. Buradan Anabura (Enevre) dolaylarına, ikinci gün Alandrus kaynakları yakınlarına, üçüncü gün Abbassium dolaylarına gelip ordugâh kurdu. Orada günlerce ordusunu konuşlandırdı; çünkü Tolostobog'ların topraklarına ulaşmıştı.

xvi

İnsanları çok güçlü olan Galat'lar ya topraklarının yetersizliği yüzünden ya da ganimet umuduyla, içinden geçecekleri hiç bir soyun silâh bakımından kendilerine denk olmadıklarını da hesaba katarak, Brennus'un komutasında Dardanos'ların topraklarına geldiler. Orada bir kavga çıktı; Lonorius ve Lutarius'un önderliğinde yaklaşık yirmi bin insan Brennus'tan ayrılarak Trakya'ya geri döndüler. Byzantium'a gelinceye kadar karşı koyanlarla savaştılar, barış isteyenlerden vergi aldılar. Belirli bir süre Propontis (Marmara) kıyısını işgal ederek, bu bölgenin kentlerinden vergi aldılar. Sonradan onları Asya'ya geçme arzusu sardı; çünkü komşularından bu ülkenin kentlerinin ne denli verimli olduğunu duyuyorlardı. Nitekim Lysimachia'yı hainlikle ele geçirip, bütün Khersonesus'a silâh zoruyla boyun eğdirdikten sonra Hellespontus'a indiler. Orada ülkeyi ayıran boğazın gerçekte dar olduğunu gördükleri zaman Asya'ya geçme istekleri çok daha fazla arttı. Bu kıyının praefectus'u Antipatrus'a Asya'ya geçiş konusunda haberler gönderdiler. Bu görüşmeler onların umduklarından daha uzun bir zaman alınca, önderler arasında bir kez daha yeniden kavga çıktı. Lonorius, insanların çok daha fazla bir kesiminin önderi olarak geldiği yerden gerisin geri Byzantium'a döndü. Lutarius, gözetim için Antipatrus tarafından gönderilen Makedonya'lılardan bir elçiler kurulunun denetiminde iki adet çift katlı gemi, üç adet kravazör aldı; bazılarını gündüzleri, bazılarını geceleri kullanarak, birkaç gün içinde bütün askerî güçlerini boğazdan karşıya geçirdi. Çok geçmeden Lotorius da Bithynia kralı Nikomedes'in yardımıyla Byzantium'dan köprüyü geçince, Galatlar yeniden bir araya geldiler ve Bithynia'nın bir kesimini elinde tutan Ziboeta'ya karşı yapacağı savaş için Nikomedes'e yardımcı güçler verdiler. Nitekim Ziboeta onların gösterdikleri büyük çabayla yenildi ve Bithynia'nın tamamı Nikomedes'in egemenliğine girdi. Bithynia'dan hareket geçen Galatlar, Asya'ya doğru yollarına devam

ettiler. Yirmi bin kişinin ancak on bin kadarı silâhliydi. Buna karşın onlar Toros'un bu kesimine yerleşmiş olan bütün kabilelere öylesine korku salmışlardı ki, kendilerine yardım edenler ve etmeyenler, hem uzağında hem de komşu olanlar, aynı oranda egemenliğini tanıdılar. Sonunda Galatlar, Tolostobog'lar, Trocme'ler ve Tectosag'ler olmak üzere üç boy olunca, Asya'yı her birine vereceği vergiye göre üç bölgeye ayırdılar. Trocme'lere Hellespontos kıyıları verildi; Tolostobog'lara Aeolia ve İonia bölgesi, Asia'nın iç kesimi de Tectosag'ların payına düştü. Böylece Toros'un bu kesiminde kalan bütün Asya'yı vergi ödemeye zorladılar. Öteyandan kendilerinin bizzat oturdukları yer, merkezi olarak Halys ırmağı (Kızılırmak) yöresidir. Onların adları öyle bir korku salmıştı ki, üstelik doğal üremeye nüfuslarında büyük artış olmuştu; Syria kralları, krallığın bitiminde değin vergi ödemeye hayır diyememişlerdir. Vergiye karşı çıkan Asya yerlilerinden ilki, kral Eumenes'in babası Attalos oldu. Onun yürekli girişimi, herkesin beklentisinin tersine, talihinin de yardımıyla ilk çarpışmadan üstün çıktı. Buna karşın onların egemen olmalarını bıraktıracak kadar gözlerini korkutamadı. Güçlerini Romalılarla Antiokhos arasındaki savaşa değin aynen korudular. Dahası Antiokhos bozguna uğratılınca bile, umutlarını yitirmediler; çünkü denizden uzak yaşıyorlardı ve Roma ordusu kendilerine ulaşamayacaktı.

XVII

Konsul, bütün bu bölgenin böylesi korkuncu olan bu düşman ile savaşılabacağı için askerleri toplayıp, onları şöyle cesaretlendirdi: "Askerler! savaş ünüyle, Asya'da yaşayan bütün kavimler arasında Galat'ların başta gelmesi benim cesaretimi kırmıyor. İnsanların en savaş sevmez halkları arasında cesur olan bu kavim, savaş yaparak dolaşırken neredeyse dünyayı yurt edindi. Onların uzun boyları, kırmızıya çalan saçları, iri kalkanları ve çok uzun kılıçları vardır. Ayrıca savaşa tutuşurlarken şarkı söylerler, bağırıp çağırırlar, hoplayıp zıplarlar ve atasal geleneklerine göre kalkanlarını birbirlerine çarpıştırırlar; bu arada silâhlarının çıkardığı görültü korkunçtur. Bütün bunları düşmanlarını korkutmak için yapagelmışlerdir. Grek'leri, Phyrig'leri ve Karia'lıları, bunların geleneklerinde olmadığı için alışık olmadıkları bu şeylerle korkuttular. Galat'lara özgü bu kargaşalık Romalılara yabancı değildir, Romalılar onların boş gösterişlerini çok iyi bilirler. Bir zamanlar onlar bizim atalarımızı Allia³ yakınındaki ilk savaşta bozguna uğratmışlardı. O zamandan bu zamana kadar geçen ikiyüzyıl boyunca, hayvanlar gibi korktular, kılıçtan geçirildiler, bozguna uğratıldılar. Hemen

3. *Allia*; İtalya'da Latium bölgesinde Tiber'e dökülen bir ırmaaktır. Romalılarla Kelt'ler arasındaki bu ilk savaş M.Ö. 390 yılında meydana gelmiştir.

fazlası Galatlar üzerine kutlandı. Artık bu deneyimle öğrenildi; eğer onların ateşli coşku ve kör bir kin ile saldırdıkları ilk akınlarına direnirseniz, o zaman onların organları terden ve yorgunluktan gevşeyecek, silâhları ellerinden kayacak. Öfkeleri dindiği zaman, nazikleşecek vücutları ve canları güneşe, toza ve susuzluğa yenilecek. Öyle bir duruma gelecekler ki, artık siz onlara karşı silâh kullanma gereksinimi bile duymayacaksınız. Biz sadece Legio'larına karşı legio'larımızla⁴ savaşa konusunda deneyim kazanmadık, aynı zamanda adam adama çarpışmada da deneyimliyiz. Titus Manlius ve Marcus Valerius, Roma yiğitliğinin Galat deliliğini nasıl alt ettiğini göstermişlerdi. Yine, yürüyüş kolu halinde Capitolum'a tırmanan Galatları, Marcus Manlius tek başına geri püskürtmüştü. Üstelik bizim o atalarımızın savaşı, kendi ülkelerinde doğmuş büyümüş olan gerçek Galatlarla idi. Şimdi burada bulunanlar, başka ırklarla karıştıkları için soysuzlaşmışlardır. Gerçekten adlandırıldıkları gibi Gallo-Graeci olmuşlardır. Bitki ve hayvanların durumunda olduğu gibi, tohumlar doğal karakterlerini kendisini besleyen toprağın ve havanın değiştirdiği kadar, doğal karakterlerini koruyacak güce sahip değillerdir. Mısır'da Aleksandria'yı, (İskenderiye) ayrıca Seleukeia'yı, Babilonia'yı ve dünyanın her tarafında başka kolonileri kuran Makedonya'lılar, Syria'lılar, Part'lar ve Mısır'lılar ile karışarak soysuzlaşmışlardır. Galatlar arasında kurulmuş olan Massilia (bugün Marsilya), çevrelerindeki yerlilerin huylarını biraz aldı. Tarentum'lulara o sert ve korkunç Sparta ciddiyetinden geriye ne kaldı? Kendi toprağında doğan her ne olursa olsun, daha soyludur; yabancı bir toprağa dikilmiş olanın doğal karakteri değişir ve doğası başkalaşarak soysuzlaşır. Bu yüzden buradaki Galatlar, Galat silâhlarını donanmış Phryg'lerdir ve Antiokhos savaşı cephesinde onları nasıl kılıçtan geçirdiyseniz, onları önceden yenmiş muzafferler olarak, yine kılıçtan geçireceksiniz. Burada savaşın daha büyük olmasından değil, ünün az olmasından korkarım. Kral Attalus onları sık sık geri püskürtmüş ve bozguna uğratmıştı. Yeni neslin yalnızca kaba insanlar olduğunu, önceden sahip oldukları bu orman vahşiliğini ilkin koruduklarını sonra da insan elinden beslendikleri için evcilleştiklerini ve insanların yabaniliğinde yumuşama olduğu için karakterlerinin aynı kalmadığını düşünmeyin. Babaları ve dedeleri olan, o insanlarla bunların aynı insanlar olduklarına mı inanıyorsunuz? Onlar topraklarının verimsizliği yüzünden sürülerek yurdunu terk edip, İlliricum'un en sert bölgesi içinden, sonra Paeonia ve Trakya içinden, en vahşi kavimlerle savaşarak gelip bu toprakları ele geçirdiler. Böylesi kötü talihleri yüzünden sertleşmiş ve katılmış olan bu insanlar şimdi herşeyin bol bol bulunduğu bir ülkeye sahip oldular. Çok

4. Roma ordusunun 4200-6000 kişi arasında değişen askeri birliği.

insanlar şimdi herşeyin bol bol bulunduğu bir ülkeye sahip oldular. Çok zengin topraklar üzerinde, çok yumuşak hava ve nazik huylu yerliler arasında buldukları için, gelmiş oldukları yerde sahip oldukları bütün yabanicilikleri tamamen uysallaşmıştı. Herküles (Herakles) hakkına, Mars'ın askerleri olan sizin ilk olarak Asya'nın çekiliciliğinden olabildiğince sakınmanız ve uzak durmanız gerekir; çünkü onun ruhun direncini kıracak kadar, yabancı bir çekiciliği vardır. Bu çekicilik yerlilerin gelenek ve huylarıyla ilişki kurduracak kadar güçlüdür. Buna rağmen size karşı hiç bir zaman güçlü olmadığı için, bu bizim lehimize olacaktır. Onların Grek'ler arasındaki şöhreti, gelmiş oldukları zamanda sahip oldukları gibi aynı şekilde devam etmektedir ve siz muzafferler olarak eski yiğitlik tipini korumakta olan Galatların nasıl üstesinden geldiyseniz, yine aynı şekilde üstün gelip müttefiklerimiz arasındaki ününüzü koruyacaksınız".

XVIII

Konsul, toplantıyı dağıtınca hem Eumenes ile dostluğu sürmekte, hem de Antiokhos'a Romalılar ile savaşında yardım vermeyi reddetmiş olan Galat şeflerinden Eposognatus'a elçiler gönderdikten sonra, ordugâhını harekete geçirdi. İlk gün Alender ırmağına, ikinci gün Tyskon denilen köyün yakınına gelindi. Buraya Oroanda'lı elçiler dostluk dilemek için gelince, onlara iki yüz talent vermeleri emredildi ve emrin ülkelerine iletilmesi için elçilerin gitmelerine izin verildi. Konsul, orduyu Plite'ye doğru götürmek için, buradan yola koyuldu; sonra Alyatti yakınında ordugâhını kurdu. Eposognatus'a göndermiş olduğu elçiler ve şefin Tectosag'lara karşı savaşa Romalıların yanında girmemesini rica edecek elçileriyle birlikte buraya geri döndüler. Eposognatus'un bizzat kendisinin bu kabileye gideceğini ve onları verilen emirlere uymaları için ikna edeceğini söylediler. Konsul şefe bu izni verdikten sonra, ordusunu buradan Axylon denilen arazi içinden sevk etmeye başladı. Axylon adını şundan dolayı almıştır: Burada ağaç yetişmediği gibi, gerçekten ateş yakacak ne bir diken ne de besin vardır. Buranın yerlileri ateş yakmak için ağaç yerine sığır gübresi kullanırlar. Romalılar bir *Gallo-Graecia* kalesi olan Kuballum yakınında ordugâh kurdukları sırada, düşman atlı birlikleri büyük gürültüyle birden bire ortaya çıktılar ve bu beklenmedik saldırıyla yalnızca Romalı ileri muhafızları bozguna uğratmakla kalmadılar, aynı zamanda onların bazılarını öldürdüler. Bu bozgun haberi ordugâha bildirildiği zaman, Romalı atlı birliği bütün kapılardan birden bire yağmur gibi boşandıktan sonra Galat'ları geri püskürttüler, bozguna uğrattılar ve bazılarını kaçarken öldürdüler. Bu anda konsul, düşmanla karşılaşmanın zamanının geldiğini anladı ve bir ön araştırma yapıp, özenle yürüyüş kolunu topladıktan sonra harekete geçti. Yoluna hiç ara vermeksizin ilerledi ve Sangarius (Sakarya nehri) dolaylarına

köprü yapmaya karar verdi. Adoreus dağından çıkan Sangarius ırmağı, Phrygia içinden akar ve Bithynia yöresindeki Thymbres (Porsuk) ırmağına karışır. Burada iki su birleşip, geniş ve tek bir ırmak olarak Bithynia içinden akarak, Propontis'e (Marmara)⁵ dökülür. Böyle olmasına rağmen onun büyüklüğü, yerlilere bol bol balık sağlayacak kadar önemli ölçüde değildir. Köprü bitirilip karşıya geçildikten sonra, kıyı boyunca ilerlemeye devam ettikleri sırada, üzerlerinde ayin giysisi olan Pessinus'lu (Ballıhisar) Magna Mater'in rahipleriyle karşılaştılar. Onlar çılgınca okudukları şiirleriyle tanrıçanın savaşın yolunu, zaferi ve bu bölgenin egemenliğini Romalılara bahşetmiş olduğunu kehanet ettiler. Konsul, kehanetten memnun kaldığını söyledikten sonra, orada ordugâh kurdu. Ertesi gün Gordium'a (Yassı Höyük) vardı. Kent gerçekten büyük değil, fakat denizden uzak bir kent olarak alışılmışın ötesinde çok tanınmış ve sık ziyaret edilen bir pazar yeri (emporium) idi. Kente uzaklığı hemen hemen aynı ölçüde olan üç deniz vardır: Hellespeontus, Sinop denizi ve sahil insanları olan Kilikya'lıların yaşadıkları kıyıların denizi. Ayrıca kent çok sayıda büyük kavimlerin ülkeleriyle sınırdadır. Onlar ortak ihtiyaçları için, ticareti özellikle bu yerde yapmışlardır. Romalılar buraya geldiklerinde, yerlilerin kaçmasıyla ıssız kalmış, ancak herşeyin bolluğu ile dolup taşan zengin bir kent ile karşılaştılar. Burada ordugâhı kurdukları sırada, Eposognatus'un Galat şeflerine gitmiş olduğunu ve onlardan olumlu hiç bir cevap almadan döndüğünü bildirmek için, onun elçileri geldiler; onlar Galat'ların düzlükteki köylerinden ve tarlalarından büyük gruplar halinde, çocuklarını ve karılarını da yanlarına alarak, taşıyabileceklerini taşıyarak, yürüyebilecekleri önlerine alarak, Olympos dağına çıktıklarını; ve onların burada silâhlar ve yerlerin doğal yapısı sayesinde kendilerini savunacaklarını sandıklarını, söylediler.

XIX

Sonra Oroanda'lıların elçileri oldukça güvenilir olan şu haberleri getirdiler: Tolostobog boyu, Olympos tepesini ele geçirmiş; onlardan ayrılan Tectosog'lar Magaba denilen bir başka tepeye doğru ilerlemiş; Trocme'ler karılarını ve çocuklarını Tectosog'lara bırakıp, silâhlı adamlarla yürüyüş kolunda Tolostobog'lara yardım kararı almışlar; Bu zamanda Ortiogo, Combolamarus ve Gaulotus, bu üç boyun şefleriydiler. Şeflerin savaşın yönetimi konusundaki tasarımları özellikle şu yönde oldu; bu bölgenin yüksek tepelerini tutup, çok uzun süre ihtiyaçlarına yetecek kadar herşeyi, bu tepelere taşıdıktan sonra düşmanı yormak. Çünkü kandırılacak olan bu insanlar, ne bu kadar dik ve yolsuz yordamsız yere gelmeye cesaret

5. Sakarya nehri Karadeniz'e dökülür. Yazar burada yanılmıştır.

edebilecekler- eğer buna kalkışılırsa küçük bir güçle engel olunabilecek ya da püskürtülebilecek- ne de soğukta tepelerin eteklerinde durarak soğuğa ya da açlığa katlanabilecekler. Öteyandan onları bizzat bu yerlerin yüksekliği koruduğu halde, işgal ettikleri tepelerin çevresine hendek kazdılar ve başka tahkimatlar yaptılar. Ancak onlar çok kayalık olan yerin bol bol taş sağlayacağına inandıkları için, atılacak silahların hazırlanmasına fazla önem vermediler.

xx

Konsul geleceği önceden gördü; aklın gereği olarak savaşın göğüs göğüse değil uzaktan yapılması gerektiğini anladı ve bu nedenle çok miktarda hafif kargılar, mızraklar, ok uçları ve sapanlardan fırlatılabilecek orta büyüklükte taşlardan oluşan silahları önceden hazırladı. Sonra, konsul orduyu Olympos dağına doğru sevk etti. Beş bin adım ilerledikten sonra ordugâhını kurdu. Ertesi gün Attalus'u ve dört yüz süvariye yanına alarak, doğın yapısını ve Galat istihkâmının konumunu görmek üzere karargâhından ayrıldı. Fakat kendi atlı sayısının iki misli olan düşman atlıları istihkâmından aniden çıkarak onu bozguna uğrattı. Kaçış sırasında bazıları öldürüldü, çoğu da yaralandı. Üçüncü gün konsul, bu yerleri incelemek için, bu kez tüm güçleriyle ilerlediği sırada düşmanlardan hiç kimse istihkâm dışına çıkmayınca, dağın etrafını güven içinde dolaştı; gördü ki güney bölgede tepeler toprakla örtülmüştü ve tepelerin belli bir noktaya doğru hafif eğimi vardı. Kuzeyde sarp ve çok dik uçurumlar; öbür bütün yolsuz yordamsız yerlerde üç geçit vardı: Birisi dağın tam ortasındaydı ki orası toprakla örtülmüştü: İki zor geçitten birisi kuzeydoğu, diğeri güneybatı yönündeydi. Konsul bunları gördükten sonra, o gün bizzat bu dağın en alçak yerlerine ordugâhını kurdu. Ertesi gün kurban sundu ve ilk kurbanlardan uygun kehanetler aldı. Ordusunu üç kola ayrıldıktan sonra düşman karşı sevk etmeye başladı. Bizzat kendisi güçlerinin en büyük kısmının başında, dağın en tedrici yokuşunun olduğu yerine tırmandı. Kardeşi Lucius Manlius'a, dağın kuzeydoğu yönünden, arazinin izin verdiği yere kadar ve emniyeti olduğu sürece, ilerlemesini; eğer karşısına herhangi bir tehlike ya da sarp yerler çıkarsa, yerin kötü yapısıyla uğraşmamasını ve başa çıkılmaz engellerle mücadele etmemesini, fakat dağda kendisine doğru çapraz durmasını ve yürüyüş kolunu kendisinininkiyle birleştirmesini, emretti. Üçüncü asker grubunun başında bulunan Gaius Helvius'a, dağın eteklerinde yavaş yavaş dolaşmasını ve sonra güney batı yönünden yürüyüş kolunu dağa çıkarmasını emretti. Attalus'un yardımcı birliklerini de üç eşit kola böldükten sonra, bizzat genç adamın kendisine, yanında gelmesini buyurdu. Atlı

birliğini, fillerle birlikte tepelere yakın bir yere bıraktı. Praefectus'larına⁶ nerede ne olup bittiğini dikkatle izlemelerini ve nereden bir yardım talebi gelirse, oraya ellerinden geldiğince yardım vermelerini bildirdi.

XXI

İki kanadın geçilemez olduğundan yeterince emin olan Galat'lar, güneye bakan kesimden, yolu askerlerle kapatmak amacıyla, yola kuş bakışı duran ve ordugâha uzaklığı bin adımdan daha az mesafedeki tepeye yaklaşık dört bin adam gönderdiler. Çünkü buradan, sanki bir kaledeymişler gibi, yolu keseceklerine inanıyorlardı. Romalılar bunu görünce kendilerini savaş için hazır duruma getirdiler. Sancaklardan (signa) önce velites'ler; Attâlus tarafından techiz edilen Girit'li okçular, sapanclar, Trall'lar ve Trak'lar orta aralıkta yürüdüler. Piyade sancakları yerin kayalık olması dolayısıyla yavaş adımla ilerledikleri için onların önünde, savaş göğüs göğüse olmayacak gibi görüldüğü zaman, fırlatılan taşlardan onları koruyacak kadar mesafede kalkan taşıyan adamlar yürüdüler. Savaş, silâhların uzaktan fırlatılmasıyla başlatıldı. Buldukları yer bakımından Galat'ların üstünlüğü, silâh bolluğu ve çeşitliliği bakımından Romalıların üstünlüğü dolayısıyla, savaşın başlangıcında eşitlik vardı. Ancak çarpışmanın devam ettiği süre içerisinde eşitlik bitti. Çünkü uzun, fakat vücut ölçülerine göre yeterince geniş olmayan, dahası düz olan kalkanları, Galat'lara kötü bir koruma sağlıyordu. Ayrıca düşmanla göğüs göğüse çarpışmadıkları için hiç yararı olmayan kılıçları dışında, başka silâhları da yoktu. Önceden hazırlık yapmadıkları için uygun büyüklükte olmayan taşlardan ve aceleyle rastgele ellerine geçirdikleri herşeyden yararlandılar. Çünkü onların atışlarını yönlendirecek, ne yetenek bakımından ne güç bakımından, bir görev için eğitilmiş adamlara sahip olma alışkanlıkları vardı. Her bir yönden gelen ok uçları, sapan taşları ve kargılar, onları ummadıkları bir şekilde yaraladı; ne yapacaklarını bilemediler. Çünkü öfke ve korkudan akılların kullanamıyorlardı ve kendilerine yabancı olan bir savaş türüyle karşı karşıya idiler. Göğüs göğüse çarpışırken arka arkaya yara aldıkları ve bu yaralardan acı duydukları için akıllarını kin bürüdü. Kendilerini yaralayan hafif silâhlar uzaktan ve habersiz geldiği için, bilinçsizce saldırılara geçtiler. Vahşi hayvanlar gibi başları önde oraya buraya rasgele koşarlarken, kendi arkadaşlarına saldırdılar. Çıplak olarak savaştıkları için yaraları gözüküyordu; savaş dışında başka hiçbir zaman soyunmadıkları için vücutları beyaz ve et gibiydi; bu yüzden bir çok yaradan pek çok kan akdı ve vücudun beyazlığı siyah kanlarla lekelendi. Fakat yaraların verdiği ıstıraptan o kadar çok rahatsız değillerdi. Ara sıra deriyi kesip atıyorlardı, böylece daha derin değil, ama daha geniş yaralar

---

6. Atlı birliği komutanı

meydana geldi; böyle yapınca kendilerini savaşta daha ünlü kıldıklarını sanıyorlardı. Bazıları ok uçları ya da sapan taşları yaranın içinde kaldığı zaman, görünüşte küçük bir yara meydana geliyordu; ancak verdiği ince sızı nedeniyle onlar yarayı yırtıyorlar ve içerdeki mermiyi bulmaya çalışıyorlardı; bulamazlarsa deliye dönüyorlar, böyle küçük bir şey yüzünden mahvolmuş bir şekilde kendilerini yere atıyorlardı. Bu yüzden orada burada öylece yatıp kaldılar. Bazıları düşmana saldırırlarken her taraflarından yara aldılar, sıkışık bir yere geldikleri zaman da Velites'lerin kılıçlarıyla katledildiler.

Bu tip askerler (Velites), çapı üç ayak olan kalkan taşırlar; sağ ellerinde uzun mesafe düzeninde kullanmak üzere hafif kargılar (hastae) taşırlar; onların teçizatında bir de İspanyol kılıcı (Gladius) vardır. Eğer göğüs-göğüse savaşa zorlanırlarsa, hafif kargılarını sol ellerine aldıktan sonra, kılıçlarını kınından çıkarırlar.

Galat'ların bazıları hâlâ yaşıyorlardı. Onlar hafif silâhların kendilerinin üstesinden geldiklerini ve Legio sancaklarının kendilerine yaklaştıklarını görünce, darmadağın kaçarak, tam bir bozgun ve panik halinde, istihkâmlarını aradılar; çünkü kadınlar, çocuklar ve diğer silâhsız kalabalık orada toplanmışlardı. Galip Romalılar düşmanların kaçışıyla boşalmış olan tepeleri el geçirdiler.

XXII

Hemen hemen aynı zamanlarda Lucius Manlius ve Gaius Helvius da ilerlemeye imkân veren tepelerin eteklerine kadar tırmanmışlardı. Onlar yolsuz bir yere geldikleri zaman, yönlerini dağın bir tek yolu olan kısmına çevirdiler ve sanki planlanmış gibi, her ikisi de orta mesafeli aralıklarla konsülün yürüyüş kolunu takip etmeye başladılar, çünkü ilki yapıldığında en iyi şekilde yapılmıştı ve gereksinim onları buna zorlamıştı. Arazinin böyle uygun olmayan yerlerinde ihtiyat askerlerinin büyük hizmetleri oldu. İlk birlikler şans eseri sıkıştırıldığı zaman, ikinciler derhal hem yenilmiş olanları (kalkanlarla) korudular, hem de taze güçler olarak savaşı üzerlerine aldılar. Hafif silâhlı askerler tarafından zaptedilmiş olan tepelere legio'ların ilk sancakları geldikten sonra, konsül askerlerine kısa bir süre nefes almalarını ve dinlenmelerine emretti. Bu arada Galat'ların tepelerde oraya buraya serpilmiş vücutlarını gösterdi ve ekledi:

Hafif silâhlı askerler savaşta böyle bir manzara yarattığına göre, legio'ların düzenli silâhlı adamlarından ve cesareti en büyük olan askerlerinden ne beklenir? onların ele geçirilmesi gereken yer, hafif silâhlı askerlerin düşmanı bozgun halinde sürdüğü istihkamdır.

Konsül yürüyüş koluna ilerlemelerini emrettiği zaman bile, onlar yürüyüş kolu duraksadığı sırada yeterli silah temin etmek için tepelerdeki

silâhları toplamak suretiyle, zamanlarını tembel tembel harcamadılar. İstihkama iyice yaklaştıkları zaman Galat'lar tahkimatlarının kendilerine sağlayacağı korumanın fazla olmayacağından korkarak, silâhlarıyla birlikte kazıklar çakılarak yapılmış olan siperlerin önüne çıkıp beklediler. Üzerlerine atılan silâhlardan bunaldıkları zaman, küçük serseri bir merminin bile bir kişinin üzerine düşebileceği kadar sıkışık bir kalabalık durumuna geldiler. O zaman kapıların girişinde güçlü nöbetçiler bırakıp, tahkimatın iç tarafına geri çekilmek zorunda kaldılar. İstihkamın içine çekilmiş kalabalığın ortasına iri iri mermiler atıldığı sırada, birbirine karışmış kadın ve çocuk çığlıkları yükselmeye başladı. Bu çığlıklar bir çok kişinin yaralanmış olduğunu gösteriyordu. Romalı legio'ların antesignatus'ları⁷ kapılarda giriş engel olmak için kalan muhafızlara kargılarını (pilum) fırlattılar. Onlar bu silâhlardan yara almamalarına rağmen kalkanları delindi ve bu kalkanları kendi aralarında bağlayarak kullandılar. Fakat Romalıların saldırılarına daha uzun süre dayanamadılar.

XXIII

Kapılar açıldıktan sonra galipler daha içeriye girmeden, Galat'lar istihkamın her tarafından kaçmaya başladılar. Yol olsun olmasın her bir tarafa bilinçsizce koştular, gözleri ne sarp kayaları ne de uçurumları gördü; düşman dışında hiç bir şey onları korkutmadı. Bu yüzden birçokları, çok yüksek yerlerden tepesi üstü ya da bozulmuş yerlerden kayarak düşüp öldüler. İstihkam ele geçirildikten sonra, konsul askerlerini yağmadan ve ganimetten uzak tuttu. Onlara, yapabileceklerinin en iyisini yapmalarını ve kaçakların hem peşinden gitmelerini hem de onlara panik vermelerini emretti. İkinci yürüyüş koluyla istihkama gelmiş olan Lucius Manlius da askerlerinin istihkama girmelerine izin vermedi ve onları derhal düşmanın peşinden gitmek üzere gönderdi. Kendisi de kısa bir süre sonra, bu panik içinde pek çok kişi öldürülmüş ya da esir edilmiş ise savaşın bitmiş olması gerekir diye düşünerek, esirlerin muhafazasını askeri tribunlara emanet edip, arkalarından gitti. Konsul gittikten sonra, üçüncü yürüyüş koluyla istihkama gelen G. Helvius, adamlarının istihkamı yağmalamalarına engel olmayı başaramadı. Talihin büyük haksızlığıyla, ganimet savaşta yer almamış olan adamların eline geçti. Atlılar arkadaşlarının uzun savaşını ve kazandıkları zaferini uzaktan seyretmişlerdi; sonradan atları üzerinde çok hızlı bir şekilde ilerlemeyi başararak, kaçışları sırasında dağların eteklerine dağınık şekilde inmiş olan Galat'ların peşlerine düştüler ve onları ya öldürdüler ya da esir ettiler. Ölenlerin sayısı kolayca hesaplanamadı; çünkü dağların bütün engebeli yamacında enine boyuna kaçış ve kıyım vardı. Büyük kısmı yolsuz

7. Sancakların önünde ilerleyip savaşan seçkin Roma'lı askerler.

yordamsız yamaçlardan derinliği çok yüksek vadilere uçtu. Bazıları da ormanlarda çalılıklarda öldürüldüler. Olympos dağında savaşın iki kez yapıldığını yazan Claudius, yaklaşık kırk bin insanın kılıçtan geçirilmiş olduğunu ileri sürmüştür, sayıları abartmada daha ölçüsüz olmayı alışkanlık edinmiş olan Valerius Antias, bu sayının on binden daha az olmadığını ileri sürmüştür. Esirlerin sayısı kuşkusuz kırk bini buldu. Çünkü onlar, sanki savaş yapmayacaklar da göç edeceklermiş gibi, her cinsten ve yaştan herkesi yanlarında getirmişlerdi. Konsul düşmanların silâhlarını bir yığın halinde toplayıp yaktıktan sonra, bütün askerlerine geriye kalan ganimetleri getirmelerini emretti. Ganimetin kamulaştırılmak için kendisine ait kısmını sattı. Olabildiğince eşit olmasına özen göstererek askerlerine paylaştırdı. Aynı zamanda bütün askerleri topladı ve onları övdü, her askeri layık olduğu şekilde ödüllendirdi, herkesin önünde diğerlerinin de tam onayıyla Attalus'u övdü. Çünkü bu genç adam yalnızca yiğitliği her güçlük ve tehlikelerdeki gayreti ile değil, alçak gönüllülüğü ile de göz doldürmüştü.

XXIV

Geriye Tectosog'larla bütün bir savaş kalmıştı. Konsul onlara karşı hareketinden sonra üçüncü günde, bu bölgenin en ünlü kenti Ankara'ya geldi. Buradan düşmanlara uzaklık, on bin adımdan daha azdı. Orada ordugâh kurdukları zaman, bir kadın esirin dikkate değer bir eylemi olmuştur. Şef Orgiago'nun karısı olan fevkalade güzel esir, pek çok tutsak arasında hapsedilmişti.⁸

Kadın esir muhafız komutanı olarak hem şehvet düşkününü hem de aç gözlü bir asker olarak nitelenen bir centurio'ya bırakılmıştı. İlk kadın esirin tepkisini anlamayı deneyen centurio, onun kendisiyle gönüllü olarak cinsel ilişkiye girmek istemediğini gördü. Bu nedenle talihin köle yaptığı vücudu kirletmek için zor kullandı. Sonra da haksızlığın kadında yaratmış olduğu öfke karşısında kendi gönlünü ferahlatmak için, geçekte bu uygunsuz ilişkiye, kadına aşık olduğu için girmiş ve güya bunun borcunu ödüyormuş gibi, kadına kendi halkına geri dönme umudu verdi. Bunun için belli miktarda altın kararlaştırıldıktan sonra, adamları arasından herhangi bir sırdaşa sahip olmamak için, kadına esirler arasından istediği her hangi bir kişiyi haberci olarak kendi halkına göndermesi için bizzat kendisi izin verdi. Buluşma yeri olarak ırmak kenarında bir yer tayin etti ve kadın esirin buraya gelecek olan yakınlarının sayısının ikiden fazla olmamasına ve onların onu almak için altınla birlikte karanlık çökünce gelmelerini kararlaştırdı. Tesadüfen kadının bizzat kendi kölesi esirler arasındaydı. Centurio, akşam karanlığında onu haberci olarak, nöbet yerinin dışına çıkardı. Karanlık

8. Polybios ve diğer Eskiçağ yazarlarında bu kadının adı *Chiomara* olarak geçmektedir.

çökünce hem kadının iki yakını hem de centurio, kadın ile birlikte kararlaştırılan yere geldiler. Orada Attik talentinin en üst değerinde olması gereken altını- çünkü ne kadar olacağı kararlaştırılmıştı- gösterdikleri sırada, kadın onlara kendi dilinde, kılıcı çekmelerini ve centurio'yu altını tarttığı sırada öldürmelerini buyurdu. Onlar centurio'nun boynunu kesip, kafasını uçurduğu zaman, kadın centurio'nun başını eteğinin altına saklayıp, öylece, Olympos'tan evine kaçmış olan kocası Orgiago'ya ulaştı. O kocasıyla kucaklaşmadan önce, Centurio'nun başı (Orgiago'nun) ayaklarının dibine düştü. Kocası hem bu başın hangi insana ait olduğunu, hem de asla bir kadın işi olmayacak olan bu eylemin ne anlama geldiğini merak ederken, kadın, vücudunun uğradığı haksızlığı ve zor kullanılarak kirletilen namusunun öcünü aldığını itiraf etti ve söylendiği gibi o, bu eyleminin verdiği ün sayesinde evli bir kadına yakışır namusu ve şerefi ile yaşamının geri kalanını devam ettirdi.

XXV

Tectosog'ların sözcüleri konsul'ün Ankara'daki ordugâhına, kendi şefleriyle görüşme yapmadan önce ordugâhından harekete geçmemesini rica etmek için geldiler. Savaş için kendilerinin lehine hiç bir barış koşulu tercih edilemez değildi. Görüşme zamanı olarak ertesi gün tayin edildi ve buluşma yeri olarak Galatların ordugâhı ile Ankara arasında hemen hemen ikisine aynı uzaklıkta bir yer kararlaştırıldı. Konsul belirlenen zamanda, kararlaştırılan yere, yanında beş yüz atlı muhafızıyla birlikte geldiği zaman orada hiç bir Galat'lıyı görmeyince ordugâha geri çekildi. Aynı sözcüler, şeflerinin dinsel amaçlar nedeniyle gelemediklerini mazeret olarak beyan etmek için yine geldiler; onlar, kabile liderlerinin aralarındaki sorunları hallettikten sonra, geleceklerini söylediler. Konsul de bunun için sözcü olarak Attalus'u göndereceğini söyledi. Her iki taraf bu toplantıya (collogium) iştirak ettiler. Attalus yanında üç yüz atlı garnizonu ile toplantıya katıldıktan sonra, barış koşulları tartışıldı. Kabile önderlerinin de bulunduğu toplantıda sorunun çözümü için bir sonuca varılamayınca, konsul ve şeflerin ertesi günü bu yerde buluşmaları uygun bulundu. Galat'ların bu düzenbazlığında şu amaçlar gizliydi: Birincisi kadın ve çocuklarıyla birlikte, tehlikeye atmak istemedikleri mallarını Halys ırmağının (Kızılırmak) karşı kıyısına aktarınca kadar zaman kazanmak. İkincisi toplantıda ihanete karşı yeterince korumaya sahip olmayan bizzat konsul'ün kendisine karşı tuzak hazırlamaktı. Bu amaçla bütün atlı birliği içinden cesareti ile tanınmış bin atlı seçtiler; tuzak öyle başarılacaktı ki uluslararası yasa önünde bunun bir saldırı planı değil, talihsizlik olduğu düşünülecekti. Romalı hayvan yemcileri ve baltacılar da toplantının yapılacağı bu yöne gönderilmişlerdi. Tribunlar bunun ilerisi için daha güvenli olacağını düşündüler. Çünkü böylece

konsul'ün garnizonu ve kendileri arasında düşmana karşı bir ileri karakola sahip olacaklardı; Buna rağmen onlar, kendilerinin altı yüz atlıdan oluşan bir başka ileri karakolu, ordugâh yakınına yerleştirdiler. Konsul, gelecek şefleri Attalus'a emanet ettikten sonra ve yapılacak işleri hallettikten sonra, önceki gibi atlı garnizonuyla ordugâhtan hareket etti. Yaklaşık beş bin adım ilerlediğinde- burası kararlaştırılan yerden çok uzak değildi- birden bire Galatların atları üzerinde, düşmanca tavırla dört nala gelmekte olduklarını gördü. Yürüyüş kolunu durdurdu. Atlılarına silâhlarını hazırlamalarını ve akıllarını savaşa vermelerini emrettikten sonra, ilk adımda geri çekilmedi, savaşın ilk şiddetini göğüsledi. Sonra kalabalık ağır bir baskı yapınca, atlı birliklerinin düzenini bozmadan, yavaş yavaş geri çekilmeye başladı; sonuçta düzeni koruyarak savunma yapma, gecikme dolayısıyla korumadan daha çok tehlike getirince, herkes bozgun halinde oraya buraya dağıldı. O zaman Galatlar gerçekten Romalı atlıların peşlerine düştüler ve onları öldürdüler; Eğer hayvan yemcilerinden oluşan ileri karakol ve altı yüz atlı olmasaydı, onların büyük kısmı yok edilecekti. Onlar, kendi arkadaşlarının feryatlarını uzaktan duyunca, silâhlarını ve atlarını hazırladıktan sonra, taze güçler olarak mağlup olunan savaşa katıldılar. Böylece kader aniden değişti, yenilenlerin paniği bu kez yenelere geçti. Galatlar daha ilk saldırıda dağıldılar. Bu arada tarlalardan hayvan yemcileri koşup, buraya üşüştiler. Düşman her yerde Galatların karşısına çıktı, bu nedenle gerçekten güvenli ve kolay bir kaçış imkânı bulamadılar; çünkü Romalılar dinç atlılarıyla yorgun düşmüş Galatların peşindeydiler. Bu yüzden ancak birkaç kişi kaçıp kurtulabildi; hiç kimse esir alınmadı; büyük çoğunluğu toplantının (collogium) sadakatına tecavüz ettikleri için ölümle cezalandırıldılar. Kalpleri öfkeyle yanıp tutuşan Romalılar, ertesi gün bütün askeri güçleriyle ilerlediler.

XXVI

Konsul, iki gününü kendisinin alışık olmadığı her hangi bir şeyin olmadığını anlamak için, dağın yapısını incelemekle geçirdi. Üçüncü günde, önce alâmetlerle meşgul oldu, ardından kurban sundu. Sonra ikisini dağın merkezine, ikisini de Galat kanatlarına karşı durması için kanatlardan sevk etmek üzere, ordusunu dört kola böldü. Düşmanların esas kuvvetini oluşturulan Tectosag'lar ve Trocme'ler elli bin kişi ile merkezi cepheyi tutuyorlardı. İnişli çıkışlı sarp kayalıklar arasında atlıların hiçbirisinden yararlanma imkânı bulunmadığı için, yaya birliğine aktarıldılar ve sağ kanata on bin adam yerleşti. Ariarathes'in Kappadokya'lıları ve Morzuz'un⁹ yardımcı birlikleri, yaklaşık dört bin kişiyle sol kanatı oluşturdular. Konsul, olympos dağındaki gibi, ön cepheye hafif silahlı askerleri yerleştirdi ve onlara, ellerinin altında eşit çoklukta techizat bulunsun diye, her türlü

9. Paphlagonia prensi

silâhtan temin etti. Taraflar birbirine yaklaştıkları zaman, önceki savaşta olduğu gibi, cesaret dışında her şeyleri eşitti. Galiplerin başarılarından dolayı cesaretleri artmış, düşmanların cesareti, her ne kadar yenilmiş olan bizzat kendileri olmasa da, kendi soyundan insanlar kendileri adına felakete maruz kaldıkları için, kırılmıştı. Bu yüzden olaylar başlangıçlarında eşit başlamış, aynı sonla bitmiştir. Fırlatılan hafif silâhları bir bulut gibi Galatların cephesine çöktü. Her yerinden yara almış vücutları açığa çıkmasın diye, hiç kimse kendi sırasından dışarı çıkmaya cesaret edemedi; sıkış pıkış oldukları yerden, bir hedefe saldırmak için sanki hedef belirleyecekmiş gibi, birden ayağa kalktıklarında daha çok yara aldılar. Konsul kendi içlerinde düzenleri zaten bozulmuş olan düşmanı, legio'larının sancaklarına hedef gösterdiği takdirde, onların hepsinin birden bire arkasına bakmadan kaçıp gideceklerini düşündü ve bu nedenle asker saflarının içindeki velites'leri geri çektikten sonra, yardımcı birliklerden geriye kalan kalabalığı cephenin önüne sürdü.

XXVII

Tolostobog'ların felaketinin hatırası yüzünden zaten çok korkmuş olan Galat'lar, hem taşımak için vücutlarına sarındıkları silâhların ağırlıklarından hem ayakta durmaktan hem de yaralarından dolayı bitip tükenmiş oldukları için, ne ilk saldırıya ne de Romalıların velvelelerine tahammül edecek takatleri kalmıştı. Onların kaçış yönleri ordugâhlarına doğru oldu, fakat bazıları siperler arasından yönlerini buldular. Büyük çoğunluğu sağa sola dağıldılar ve her biri, saldırı onları nereye götürdüyse, oraya kaçtı. Galipler, ordugâha kadar onları izlediler ve kılıçtan geçirdiler. Sonra askerler ganimet hırsıyla ordugâhta takılıp kaldılar ve hiç birisi Galat'ları takip etmedi. Kendilerine yetişmek için ciddi bir saldırı olmadığı için, Galat'lar uzun süre ayakları üzerinde sağlam durdular; öte yandan Galat'lar üzerlerine üşüşen silâhların ilk hızına bile katlanamadılar. Konsul, ordugâha girmiş olanları yağmadan koparamayınca, kanatlarda bulunan askerleri, derhal düşmanın peşinden gönderdi. Düşmanın peşine düşen askerlerin, düşmana olan uzaklığı bir hayli olmasına rağmen, kaçış halindeki düşmanların- çünkü bu sırada çarpışma hiç olmadı- hemen hemen sekiz bin kadarını öldürdüler. Galat'ların geriye kalanları Hays ırmağının öte yakasına geçtiler. O gece Romalıların büyük bir kısmı düşman ordugâhında; geriye kalanları da, konsul kendi ordugâhına götürdü. Ertesi gün konsul, esirleri ve ganimetleri denetledi; öylesine çok ganimet vardı ki, yağmalama arzusuyla yanıp tutuşan bu soy, Toros dağıının bu tarafındaki herşeyi yıllardır silâh zoruyla elde ettiği için biriktirmeyi başarmıştı. Kaçarken oraya buraya dağılmış olan Galat'lar, bir yerde toplandıktan sonra- onların büyük kısmı yaralı ve silâhsızdı ve üzerindeki her şeylerini soyunmuşlardı- barış konusunda görüşmek için sözcülerini konsul'e gönderdiler. Manlius onların Efes'e gelmelerini emretti. Kendisi de Toros dağlarına yakınlığı nedeniyle soğuk olan bu yerlerden- çünkü sonbaharın ortalarına gelinmişti- bir an önce gitmek üzere muzaffer ordusunu deniz kıyısındaki kışlağına sevk etti.

